

**Sint-Jorislezing | door Kathleen Ferrier
Sint Joriskerk | Amersfoort, 7 oktober 2023**

Gesproken tekst

In 2002 werd ik gekozen als volksvertegenwoordiger namens het CDA in de Tweede Kamer.

Het traject daarnaartoe was bijzonder geweest. Via mijn werk als coördinator van SKIN, Samen Kerk in Nederland, de vereniging van migranten- en internationale kerken, was ik met het CDA in contact gekomen, vervolgens werd ik gevraagd om vicevoorzitter te worden van de commissie die het partijprogramma voor de verkiezingen 2002 ging schrijven. We hadden dat program net af, toen op 11 september 2001 de aanslagen in de VS op de Twin Towers en het Pentagon plaats vonden. Dat markeerde het werkelijke begin van de 21^e eeuw. De wereld veranderde in een oogwenk.

Hier in Nederland werden ondertussen kandidatenlijsten voor de verkiezingen van mei 2002 opgesteld, de vrouwen binnen het CDA vroegen of ik kandidaat wilde zijn en ik kwam hoog op de lijst, plek 8. We voerden campagne maar een week voor de verkiezingen gebeurde er iets welhaast ongekends: een politieke moord. Pim Fortuin werd door een milieuactivist op het mediapark dood geschoten. Nederland veranderde in een oogwenk. De verkiezingen vonden plaats en het CDA werd toen veruit de grootste partij.

CDA fractie

Dames en heren, ik vertel u dit alles niet, omdat ik stilletjes hoop dat u allen hier een dergelijke uitslag op 22 november weer mogelijk zult maken door massaal op het CDA te stemmen, maar omdat mij van die heftige periode iets is bijgebleven dat geheel los staat van de grote wereldgebeurtenissen, maar dat ik hier vanmiddag graag met u wil delen. Dat is

dat, sinds ik zo hoog op die lijst stond, mij ontelbare keren verwonderd is gevraagd of ik wel op die lijst paste. Ik was toch heel anders dan de meeste christendemocratische Kamerleden?

Paste ik wel binnen dat geheel? Verschilde ik ideologisch niet veel te veel van de meeste christendemocraten om daar in die fractie te gaan zitten?

Die vele bezorgde vragen maakten mij opnieuw duidelijk dat verschil maar al te vaak als probleem geduid wordt.

Verschil

Ik ben in Suriname opgegroeid en dat is een samenleving waar er sowieso veel verschil tussen mensen is. In uiterlijk, geloofsovertuiging, eetgewoonten, manier van kleden... Daarom viel mij dat problematiseren van verschil zo op.

En dit was niet de eerste keer. Toen ik in Leiden studeerde werd verschil ook geproblematiseerd. En meer dan dat: er werd een oordeel gekoppeld aan het feit dat ik er anders uitzag dan mijn medestudenten, een vooroordeel kan ik beter zeggen.

Omdat ik uit Suriname kom namen sommige docenten voetstoots aan dat ik de Nederlandse grammatica niet voldoende zou beheersen om een vreemde taal te studeren. Mij werd duidelijk, dat ik extra mijn best moest doen, om hen laten zien en te overtuigen van het feit dat ik dezelfde capaciteiten heb als mijn medestudenten, ook al zag ik er anders uit, ook al kwam ik uit een ander land. En zelfs toen ik als enige van mijn jaar een moeilijke mondeling tentamen gehaald had, meende mijn docent mij toch een advies te moeten geven. Ik was al bij de deur toen hij zei: "Mevrouw Ferrier, misschien moet u toch eens een goede Nederlandse grammatica doornemen".

Ik heb er wel soepel me om leren gaan, op een gegeven moment hoort het bij je leven. Ik vind het over het algemeen niet erg, en ik vat het niet persoonlijk, of beledigend, op als ik op vliegvelden uit de rij gehaald wordt voor een 'random drugs control', of als ik in een winkel genegeerd of onvriendelijk bejegend wordt.

Chaos

Ik trek mij dit niet aan.

Wat ik mij wel aantrek, zeer aantrek, is dat door die vooroordelen, er zoveel kansen verloren gaan. Zoveel potentie onbenut blijft, omdat er een etiket is opgeplakt.

Daarmee verdwijnt de nieuwsgierigheid in wie de persoon is en zullen we haar of hem niet in al haar of zijn dimensies leren kennen. Alleen al het gebruik van het woord 'anders' geeft al aan dat er uitgegaan wordt van een norm. Wie daar niet aan voldoet is dus anders.

Sommigen spreken daarom graag over een "Leitkultur", een leidende cultuur, een richtinggevend maatschappelijk meerderheidssysteem, waaraan minderheden zich dienen aan te passen. Assimileren. Gebeurt dat niet, zo is de gedachte, dan ontstaat er chaos. Ik geloof daar niet in.

Chaos wordt het als je de regels van de rechtstaat loslaat. Als de democratische instituties verzwakt raken en het vertrouwen in elkaar en de politiek, door falend beleid, ondermijnd wordt.

Maar niet als je ruimte laat aan verschil.

Macht van het verschil

In deze lezing wil ik u uitleggen waarom ik geloof in de macht van het verschil. Het is ook een bijzonder moment om met u van gedachten te wisselen over de doorwerking van het

verleden in het heden. Oktober is immers de maand van de geschiedenis, vanochtend mocht ik in Haarlem het jaarlijkse geschiedenis festival openen, met 1000 aanwezigen en de Black Achievement Month. Een maand lang stil staan bij wat er door zwarte mensen bereikt is.

Mijn echtgenoot, Tjeerd de Boer en ik hebben op verschillende plekken in de wereld gewoond en gewerkt, 10 jaar in Latijns Amerika, Chili en Brazilië, en meer recentelijk vijf jaar in Hongkong. We hebben nog steeds contacten met mensen daar: vrienden, collega's, studenten en wat je eigenlijk ziet is een wereld die uit elkaar lijkt te vallen. Geopolitiek zijn er grote spanningen. Nieuwe machten staan op: China, India. Er is onrust in Afrika, oorlog in Europa en van de politieke ontwikkelingen ik de VS word ik bloednerveus.

Als we over de dijken en de duinen van ons land kijken, zien we een wereld die in chaos verkeert, ik denk dat de COVID daar zeker een rol een speelt, veel is er door op scherp gezet, en er zijn natuurlijk meer crises waar we als wereld bevolking voor staan: klimaat, energie, schaarste, mensen die huis en haard moeten verlaten vanwege natuurrampen en geweld, kijk wat er vandaag in Israël en de Palestijnse gebieden gebeurt. En nog altijd vallen de hardste klappen bij de allerzwakten.

Koloniale stucturen

Maar aan al die onrust en fragmentatie die we wereldwijd zien, ligt naar mijn mening nog een aspect ten grondslag, dat niet vaak benoemd wordt. Dat is dat onze wereld in wezen nog steeds koloniaal georganiseerd is: een deel van de wereld levert om de welvaart en het welzijn van een ander deel mogelijk te maken. En dat begint te wringen, terwijl de gezagsverhoudingen in de wereld nog steeds zo zijn dat de noordelijke landen, de liberale democratiën menen de leidende cultuur in de wereld te zijn.

De norm.

De eigenaren van het superieure systeem dat uiteindelijk de overhand zal krijgen omdat iedereen, uiteindelijk voor dat systeem zal kiezen.

Ik zeg u, dat is niet zo.

Nederland

En hoe vertaalt zich dit alles naar ons eigen land?

Ook hier is er een Leitkultur, een leidende cultuur, een heersende meerderheidscultuur, waaraan de minderheid zich, zo denken velen dient aan te passen.

Ook hier werkt het koloniale verleden – en het slavernijverleden – nog door. Dit herdenkingsjaar staan we hier speciaal bij stil. Hoe het slavernijverleden doorwerkt in machtsstructuren en ongelijkheid. In gevoelens van superioriteit en van inferioriteit. In racisme en discriminatie. Daarvan getuigt het rapport van het ministerie van Buitenlandse Zaken over racisme en discriminatie binnen het ministerie, daarvan getuigt het etnisch profileren van de marechaussee, daarvan getuigen de algoritmes van de kinderopvangtoeslagen affaire en waarvan ook het ministerie van sociale zaken onlangs melding maakte, daarvan getuigt de documentaire De Blauwe Familie over de gang van zaken bij de nationale politie.

Structureel racisme en discriminatie zijn in ons land aan de orde van de dag.

Voor mij staat vast dat dit mede komt door het slavernijverleden.

De tijd van slavernij, zoals geïnstitutionaliseerd door de WIC, West Indische Compagnie (1621-1792) en de VOC, Verenigde Oost-Indische Compagnie (1602-1799) ligt ver achter ons, toch werkt die tijd nog altijd onmiskenbaar door. Het rapport “Ketenen van het verleden”, van de Dialooggroep Slavernijverleden (1juli 2021)¹ adviseert de Staat der Nederlanden dan ook over te gaan tot erkenning, excuses en herstel voor het slavernijverleden.

¹ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/07/01/ketenen-van-het-verleden>

Erkenning

Het begint dus allemaal met erkenning.

Van het slavernijverleden en van hoe het doorwerkt. Want de kern van slavernij, en dat geldt tot op de dag van vandaag, ook voor de vele vormen van moderne slavernij waar we mee te maken hebben, is dat je een ander mens haar of zijn menselijke waardigheid ontnemt. Om vervolgens die ander te kunnen gebruiken zoals je wilt.

Meer dan twee eeuwen lang heeft dit systeem van slavernij kunnen duren omdat het door het gezag, inclusief het kerkelijke, gedoogd en soms actief bevorderd werd. Beelden en (voor)oordelen over anderen die eeuwenlang worden ingeprent, verdwijnen niet zomaar uit het collectieve geheugen. Daarom is er nog steeds racisme, is er ook institutioneel racisme en discriminatie en wordt er door de Nederlandse staat etnisch geprofileerd.

Tot voor zeer kort werden racisme, discriminatie en etnisch profileren ontkend. Klachten of opmerkingen hierover werden simpelweg afgedaan met opmerkingen als “je moet tegen een grapje moeten kunnen” of “dat komt omdat je graag in een slachtofferrol zit”

Verandering

Maar we zien verandering.

Op 19 december 2022 bood de minister-president van Nederland excuses aan voor het slavernijverleden. Hij deed dat als rechtsopvolger van diegenen die indertijd slavernij mogelijk gemaakt hebben.

Op 1 juli 2023, bij de herdenking van het slavernijverleden in het Oosterpark Amsterdam bood ook de Koning excuses aan, en bovendien vroeg hij om vergiffenis voor het gebrek aan moraliteit van zijn voorouders, die indertijd slavernij accepteerden en ervan profiteerden. Afgelopen woensdag kreeg Tula, die op Curaçao als leider van een slavenopstand door het Nederlands gezag ter dood gebracht was, eerherstel.

Nog maar tien jaar geleden was dat volstrekt ondenkbaar geweest.

Black Lives Matter heeft zichtbaar en bespreek gemaakt wat lange tijd onzichtbaar en onbespreekbaar was en daardoor veel in beweging gezet.

Steden boden excuses aan, Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Den Haag, ook de provincie Utrecht heeft in juni jl. hier in Amersfoort excuses aangeboden. Banken, zoals de Nederlandse Bank, ABN AMRO deden dat. Er werden en worden tal van (wetenschappelijke) onderzoeken gedaan naar de feiten, ook hier in Amersfoort. Kerkelijke instituties buigen zich over de rol van kerken bij het slavernijverleden en de koning heeft een onderzoek naar de rol van zijn familie in het slavernijverleden ingesteld. Ook de regering heeft, nav een motie van CU kamerlid Don Ceder, een breed onderzoeksprogramma laten opstellen, dat op 15 juni is verschenen onder de titel Staat en Slavernij en dat laat zien hoe de Nederlandse Staat en haar voorlopers betrokken waren bij het koloniale slavernijverleden.

En zo ontstaat er steeds meer begrip en beeld bij wat dat koloniale slavernijverleden voor alle burgers van ons Koninkrijk betekent. En hoe het doorwerkt. En hoe die doorwerking wellicht een werkelijk gedeelde toekomst, nog steeds in de weg staat.

Daarom is het goed dat er na de excuses geen punt gezet is, maar een komma. Daarmee wordt duidelijk dat het hier gaat om een proces, dat meer nodig heeft dan feiten alleen. Het vraagt tijd want het vraagt inzicht en begrip, wederzijds begrip en dus meer kennis.

Waarom excuses?

Natuurlijk zijn er heel veel mensen die zeggen: waarom? Waarom excuses? Waarom verandering van machtsverhoudingen? Waarom al die aandacht voor zwarte mensen en hun problemen, ook heel veel witte mensen hebben het moeilijk, krijgen geen kansen en voelen zich bedreigd.

Waarom moet dit allemaal?

Mijn antwoord ligt in het punt waar ik dit verhaal mee begon: hoe zeer onze wereld in een rap tempo aan het veranderen is.

Ik noemde de grote uitdagingen waar we als wereld, maar ook in ons land, mee te maken hebben. Klimaat, energie, het migratievraagstuk. Die vraagstukken plaatsen ons voor grote uitdagingen, maarze bieden ook unieke kansen. Kansen om nieuwe wegen te ontdekken, om structurele en diepgaande hervormingen nu ook echt door te voeren.

En dat, die nieuwe wegen en die urgente hervormingen kunnen niet vanuit één manier van denken, vanuit een mens- of wereldbeeld (bijvoorbeeld dat van de mensen met de zeven vinkjes, om met Joris Luyendijk te spreken) geconstrueerd, bedacht en uitgevoerd worden.

Nee, voor die nieuwe wegen en urgente hervormingen hebben we alle input, alle creativiteit, alle manieren van denken, alle mens- en wereldbeelden nodig.

Daarom vormt het verleden, een basis voor een nieuw begin. Een verleden dat, hoe we het ook wenden of keren en gedeeld verleden is. En een verleden van verschil.

Juist dát biedt ons in onze huidige tijd kansen voor een werkelijk nieuw begin.

Daarom gaat het wat mij betreft niet alleen om Black LIVES Die er toe doen, maar ook om Black souls doen ertoe. Want we hebben andere manieren van denken nodig. Daarin ligt de macht van het verschil.

Mijn pleidooi vanmiddag is dan ook de angst voor verschil los te laten, vooroordelen los te laten, maar verschil juist te omarmen.

Dat kan natuurlijk alleen als de instituties waarop onze democratie gestoeld is, sterk en betrouwbaar zijn.

Want die instituties waarborgen de gelijkheidwaardigheid die nodig is om het verschil ruimte te kunnen geven.

Angst voor verschil loslaten, kan alleen op basis van vertrouwen, en daarvoor is het nodig dat we elkaar kennen. Dat we de wíl hebben elkaar te leren kennen. Daarbij speelt het onderwijs een belangrijke rol, maar ook kunst en cultuur en de vele activiteiten zoals jullie die ook hier in Amersfoort op de agenda van dit speciale jaar hebben staan, theatervoorstellingen zoals “De Plantage van onze voorouders”, “Boni de musical” etc. Dit zijn voorstellingen die mensen bij elkaar brengen, nieuwsgierig maken naar elkaar en wederzijds begrip bevorderen.

UNESCO

Onderwijs, wetenschap, communicatie, kunst en cultuur, dat zijn precies de zaken die UNESCO, en de Nederlandse Unesco commissie benadrukt en versterkt. Want dat is onze missie: vrede creëren in de hoofden van mensen. Omdat gedachten voor oorlog in hoofden van mensen ontstaan, maar evenzeer gedachten van vrede. *Since wars begin in the minds of men, it is in the minds of men that the defences of peace must be constructed.* Gedachten van Vrede creëren in de hoofden van mensen, door kunst, cultuur, wetenschap en communicatie.

En verder staat er in die grondwet van Unesco: *That ignorance of each other's ways and lives has been a common cause, throughout the history of mankind, of that suspicion, and mistrust between the peoples of the world through which their differences have all too often broken into war.*

Oftewel kort gezegd: we kennen elkaar niet. En we hebben steeds minder de wens elkaar te keren kennen. En omdat we elkaar niet kennen, wantrouwen we elkaar en dat wantrouwen vormt een basis voor oorlog.

We zien het dichtbij, op ons eigen continent.

Waar het in wezen om gaat, is het durven openstellen van je hart om zo te kunnen kijken door de ogen van die 'ander'. Zodat je in die ander de medemens ziet, die je nodig hebt. Die je nodig hebt omdat onze wereld veranderd is, omdat de uitdagingen waar we voor staan ons kansen bieden die we alleen kunnen benutten als we het lef hebben verschil te omarmen. Als we bereid zijn met verandering, veranderende afhankelijkheden om te gaan. Charles Darwin zei het al: degenen die overleeft is niet de sterkste, ook niet de slimste. Het is degenen die zich aan verandering kan aanpassen.

Kruispunt

En er staat veel op het spel, veel is in beweging en ik denk dat we als mensheid op een kruispunt in onze geschiedenis aanbeland zijn. De vraag is nu: welke kant gaan we op? Die van verdere polarisatie en fragmentering? Van uitsluiting? Van uitgaan van het eigen belang, eigen macht en niet van het algemeen belang?

Of kiezen we voor de weg van de nieuwsgierigheid, van de zachte krachten, een beetje aardig zijn, liefde verspreiden, aandacht voor de medemens, zorg voor het welzijn van de ander en de planeet vanuit het besef dat wij uiteindelijk allemaal met elkaar verbonden zijn, aan elkaar en aan de planeet. Daarom zijn de activiteiten die dit jaar ontwikkeld worden in het kader van Amersfoort Ontketent van belang, want ze zijn erop gericht dat besef te versterken.

Zodat we in die zwarte jongen op straat niet in eerste instantie een potentiële dief zien, maar een opgroeiend en misschien onzeker mens, net zoals jouw eigen zoon. Om in de witte hulpverlener niet de vertegenwoordiger van het soort gezag te zien dat jouw voortdurend kleineert, maar iemand die dezelfde normen en waarden voorstaat als die je thuis aangeleerd krijgt.

Zie mij, zoals ik ben en niet zoals jij denkt dat ik ben. De mooie tentoonstelling van het Bijbels Museum die hier hangt heet zo: Zie mij. Ik raad u aan die zeker even te bekijken!

Suriname

Mij wordt vaak gevraagd hoe het komt dat in Suriname diversiteit zo vanzelfsprekend is. Het is immers het enige land ter wereld waar een synagoge en een moskee naast elkaar op een terrein staan en waar de bezoekers van die synagoge en moskee ook nog gebroederlijk en gezusterlijk met elkaar optrekken als dat zo uitkomt.

Dat komt, omdat men in Suriname wist dat men elkaar nodig heeft. Toen de plantage-eigenaren teruggingen naar Europa, nadat ze rijk geworden waren van het werk dat tot slaafgemaakten uit Afrika en contractarbeiders uit onder andere India, Indonesië en China op hun plantages verricht hadden, toen er geen winst meer te behalen viel en de plantage-eigenaren vertrokken, bleven de bewoners van Suriname, van waar en hoe ze daar ook samenkwamen, achter. Men keek elkaar aan en wist: willen we verder komen, dan zullen we dat samen moeten doen. We hebben elkaar nodig.

Dat besef heeft hier zolang ontbroken.

Vandaag de dag is er geen ruimte meer voor Leitkultur, geen leidende cultuur want geen land of continent vormt nog de norm, we zijn allemaal afhankelijk van elkaar. Oude structuren veranderen en er zijn unieke kansen. Maar die kunnen we alleen maar pakken als we elkaar leren zien en waarderen zoals we zijn.

En om zo de macht van het verschil te erkennen en te durven ervaren.

Want dat, de macht van het verschil erkennen, dat ontketent, dat geeft vrijheid.

Op 1 juli, toen we in het Oosterpark keti koti vierden, het breken van de ketenen, het ontketenen, sprak de Koning de volgende woorden:

Tem kon drai, brada nanga sisa,

tem kon drai

en keti koti fu tru.

De tijden zijn veranderd, broeders en zusters.

De tijden zijn veranderd en de ketenen zijn nu echt verbroken.